

SINIF ÖĞRETMENLERİNİN YÜKSEK VE DÜŞÜK BEKLENTİ GELİŞTİRDİKLERİ ÖĞRENCİLERE YÖNELİK DAVRANIŞLARININ FARKLILAŞMA DURUMU

Yrd.Doç.Dr.Bülent Öztürk
Arş. Gör.Gürcü Koç
Yrd.Doç.Dr.Fatma Tezel Şahin
Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi
Eğitim Bilimleri Bölümü
gurkoc@gazi.edu.tr

Özet

Araştırmanın amacı, sınıf öğretmenlerinin yüksek ve düşük beklenti geliştirdikleri öğrencilerine yönelik davranışlarında nasıl bir farklılaşma olduğunu ortaya koymaktır. 900 eğitim fakültesi, 465 ortaokul ve 213 lise öğrencisi olmak üzere 1578 öğrenci araştırmanın örneklemini oluşturmuştur. Araştırma sonuçları, öğretmenlerin genel olarak yüksek beklenti geliştirdikleri öğrencilere anlamlı derecede olumlu davrandıklarını göstermektedir. Ayrıca bazı davranışlarda kadın öğretmenler, hizmet süresi yüksek öğretmenler ve öğrencilere sürekli farklı davranan öğretmenler yüksek beklenti geliştirdikleri öğrencilere anlamlı derecede olumlu davranmaktadır.

Anahtar Sözcükler

Öğretmen beklentisi, yüksek beklenti, düşük beklenti, öğretmen davranışları

BEHAVIORAL DIFFERENCES OF THE CLASSROOM TEACHERS ABOUT HIGH AND LOW EXPECTED STUDENTS

Asst.Prof.Dr.Bülent Öztürk

Res. Asst.Gürcü Koç

Asst.Prof.Dr.Fatma Tezel Şahin

Gazi University Faculty of Vocational Education

Department of Educational Sciences

gurkoc@gazi.edu.tr

Abstract

Goal of this study is to determine the kind of behavioral differences of the classroom teachers about high expected and low expected students. Sample of the research is consist of 1578 students; 900 of them from school of education, 456 secondary school and 213 high school students. Results indicated that the teachers usually treat positively to high expected students in significant level. Moreover, female teachers, experienced teachers and the teachers who continuously in different manner significantly treat positive to high expected students.

Keywords

Teacher expectation, high expectation, low expectation, teacher's behaviors.

GİRİŞ

Sınıf öğretmen ve öğrenciler arasındaki dinamik ilişkiler sisteminden oluşmaktadır. Bu ilişki genellikle öğretmen tarafından yönetilir. Öğretmenin kişilik yapısı, benimsediği değerler sistemi, öğrenme-öğretmeye bakış açısı vb. bu ilişkilerde farklılık meydana getirmektedir.

Öğretmenin sınıf içi davranışlarını yönlendiren temel öğelerden birisi, öğrencilere yönelik geliştirmiş olduğu beklentilerdir. Bu beklentilerin oluşmasında öğrenci (fiziksel görünüm, cinsiyet, sosyal sınıf vb.) ve etkileşim özellikleri (sosyal iletişim, liderlik, başarı vb.) önemli rol oynamaktadır (Jackson 1998). Öğretmenler bu özelliklere bağlı olarak öğrencilere yönelik iki tür beklenti geliştirir: 1. yüksek beklenti-başarılı, 2. düşük beklenti-başarısız. Öğretmen bu beklenti faktörlerine göre öğrencilerin gelecekte nasıl bir başarı geliştireceklerine yönelik bir standart oluşturur ve öğrencilerine yönelik davranışlarını bu beklentiler çerçevesinde gerçekleştirir.

Harris ve Rosenthal (1990:97-98), öğretmenin öğrencilerine yönelik davranışlarını dört ana yapı içerisinde on kategoride sınıflamıştır. Bu sınıflama ve bunlara yönelik araştırma sonuçları aşağıda verilmiştir:

I. Sınıf İklimi

1. *Olumlu iklim*: Öğrenciye yönelik öğretmenin geliştirdiği olumlu tutumlar ve davranışlardır. Öğretmen yüksek beklenti geliştirdiği öğrencilerine daha olumlu davranışlarda bulunmaktadır. Chaikin, Siegler ve Darlega (1974), beklentilerle sözle olmayan davranışların ilişkisini araştırmıştır. Araştırma sonucunda öğretmenlerin yüksek beklenti geliştirdikleri öğrencilere daha fazla gülümsedikleri, başarıyla onayladıkları ve daha fazla fiziksel yakınlık gösterdikleri bulunmuştur.

2. *Olumsuz iklim*: Öğretmenin öğrenciye yönelik olumsuz tutum ve davranışlarıdır. Levin ve Nolan (2000) öğretmenlerin düşük beklenti geliştirdikleri öğrenciler için daha olumsuz bir atmosfer yarattıklarını ifade etmektedir. Babad, Barnieri ve Rosenthal (1989)'ın çalışmasında da benzer sonuçlar elde edilmiştir. Araştırmada, öğretmenler düşük beklenti geliştirdikleri öğrencileri daha olumsuz kelimelerle tanımlamış ve görüşlerini de davranışlarına yansıtmışlardır. Öğretmenlerin düşük beklenti geliştirdiği öğrencilerle etkileşimlerinde yüzlerinde hoşnut olmayan bir ifade olduğu gözlenmiştir.

3. *Göz kontağı*: Öğrenci ile iletişimde göz kontağı kurma. Öğretmenler yüksek beklenti geliştirdikleri öğrencilerle daha fazla göz iletişimi kurmaktadır.

II. Dönüt

4. *Ödül*: Öğretmenin öğrenciye olumlu dönüt ve değerlendirmelerde bulunmasıdır. Yapılan araştırmalar öğretmenlerin yüksek beklenti geliştirdikleri öğrencilere daha

fazla ödül verdiklerini, sık sık yanlarına giderek saçlarını okşadıklarını ve daha fazla hediye verdiklerini göstermektedir (Good ve Brophy 1970; Cooper ve Baron 1977).

5. *Olumsuz eleştiri*: Öğrenciye yönelik olumsuz dönüt ve değerlendirmelerdir. Araştırmalar, öğretmenlerin başarısız olarak algıladıkları öğrencilere daha genel ve samimi olmayan ödüller verdiklerini, daha az dönüt sağladıklarını, öğrenciye daha az dikkat ettiklerini göstermektedir (Gottfredson ve diğ. 1995; Muller 1999; Weinstein ve diğ. 1982; Good 1981).

6. *Öğrenci fikirlerini kabul etme*: Öğrencinin söylediklerine teşekkür etme, bunlar üzerinde konuşma, özetleme ve karşılaştırmalar yapmayı kapsar.

7. *Öğrenciye karşı ilgisiz davranma*: Öğrencinin söylediklerini dikkate almama. Düşük beklenti geliştirilen öğrencilere, öğretmenler daha ilgisiz davranmaktadır.

III. Girdi

8. *Öğrenme görevi*: Öğretmenin öğrencilere daha fazla ve daha zor görev vermesidir. Öğretmen, görevler verirken öğrenci başarısını dikkate almaktadır. Öğretmenler yüksek beklenti geliştirdikleri öğrencilere daha zor, oldukça fazla beceri ve çaba gerektiren görevler verirken, düşük beklenti geliştirdikleri öğrencilere basit, fazla düşünme ve çaba gerektirmeyen görevler vermeyi tercih etmektedirler.

IV. Çıktı

9. *Sorular sorma*: Öğretmenler yüksek beklenti geliştirdikleri öğrencilere daha fazla soru sormakta, cevap almak için daha uzun süre beklemekte ve daha fazla ipucu vermektedir. Yüksek beklenti geliştirilen öğrencilere yoruma dayalı (açık uçlu) sorularda daha fazla söz hakkı verilmekte ve yorum yapmaları sağlanmaktadır (Gottfredson ve diğ. 1995; Muller 1999; Cooper ve Tom 1984). Düşük beklenti geliştirilen öğrencilere ise daha çok cevabı belli olan basit sorular sorulmakta ve cevap veremediği zaman bir başka öğrenciye geçilmektedir.

10. *Etkileşim sıklığı*: Öğretmenin öğrenciyle kurduğu akademik veya akademik olmayan iletişim sıklığı. Öğretmenler düşük beklenti geliştirdikleri öğrencilerle daha az iletişime girmektedir.

Harris ve Rosenthal (1990)'ın meta-analiz yoluyla 1960-1983 yılları arasında yapılan 200 araştırmayı inceleyerek ortaya koyduğu sonuçlara göre, öğretmen beklentisi ile öğrencilere olumlu dönüt verme, yoruma dayalı soru sorma, öğrencinin yakınına gitme, soru sormasına olanak tanıma, sorulan soruyu cevaplaması için daha uzun süre tanıma, düşünmeyi destekleyen daha zor görevler verme gibi davranışlar arasında ve ayrıca öğretmen davranışlarıyla öğrenci başarısı arasında güçlü bir ilişki olduğu görülmektedir. Buna göre, öğretmen öğrencilerin özelliklerinden etkilenerek öğrencilere yönelik farklı davranış seti geliştirmekte ve bu davranışları öğrencilere yansıtmaktadır.

Yapılan araştırmalara göre, öğretmenlerin yüksek ve düşük beklenti geliştirdiği öğrencilere farklı davranması öğrencilerin başarısını etkilemektedir (Rosenthal ve Jacobson 1968; Sheftall, 2000). Öğretmenlerin farklı davranışları yüksek beklenti geliştirilen öğrencilerin başarısında, düşük beklenti geliştirilen öğrencilere göre önemli artışlara yol açmaktadır. Bu değişme Vannoy (1997)'un aktardığı örnek olayda açıkça görülmektedir:

Sınıfta ilk girdiği günden beri Teddy'den nefret etmişim. Teddy pis bir çocuktü ve zihinsel durumu da pek parlak değildi. Teddy yavaş öğreniyor ve diğer çocukların gerisinde kalıyordu. Benim davranışlarıma bağlı olarak sınıfta dışlanmış bir haldeydi.

Sınıfta meydana gelen bir olay Teddy'ye karşı tutumumun değişmesine neden oldu. Teddy ile özel olarak ilgilendim. Ders çalıştırdım, ödevlerini kontrol ettim ve eksiklerini tamamlamaya çalıştım. Bir süre sonra sınıfın en iyileri arasına girdi. 15 yıl sonra aldığım mektubunda tıp doktoru olduğunu yazıyordu.

Başardım Teddy, kendi başına ve hem de benim gibilere rağmen.

Elizabeth Silance Baynard

Özetlenerek alınmış olan bu örnek olay öğretmen davranışına bağlı olarak öğrenci başarısındaki değişimi açıkça göstermektedir. Öğrencilerin öğretmen davranışlarından en fazla etkilendikleri dönem ilkökul dönemidir. Bu dönemde çocuklar öğretmenlerin düzenli bir biçimde gösterdikleri davranışları daha çabuk algılamakta ve öğretmenin beklentilerini (aile ile birlikte) dikkate alarak kendi yetenek ve becerisine ilişkin öz yeterlik algısı geliştirmektedir. İlkökul döneminde öğrencinin başarılı olması onun için büyük önem taşımaktadır. Çünkü kendisini düşük başarılı olarak algılayan öğrenciler işe yaramazlık ve değersizlik duygularına kolaylıkla kapılabilmektedir. Özellikle birinci kademedeki öğrenciler öğretmen ve ailelerinin görüşlerine daha fazla bağımlıdır (Erden ve Akman, 1997). Erikson “ben başarılıyım” duygusunun kazanılmasında okullara büyük sorumluluklar düştüğünü vurgulamaktadır. İlköğretim öğretmenleri daha uzun süre birlikte oldukları öğrencileri tanıma ve gelişimlerine yardımcı olma konusunda daha fazla olanağa sahiptir. Öğretmen beklenti etkisinin araştırıldığı değişik ülkelerde ve özellikle ABD’de yapılan eğitim reformlarında öğretmen beklenti etkisi ele alınmakta ve öğretmenlerin beklenti etkisi ile öğrencilere farklı davranmalarının önlenmesine yönelik çalışmalar yürütülmektedir (Hess ve Alfred, 1999).

Türkiye’de yapılan araştırmalarda öğretmen beklentileri ve bu beklentilere bağlı olarak öğretmenlerin farklı davranışlarının neler olduğu ve bunların görülme düzeyi inceleme konusu yapılmamıştır. Öğretmen beklentisinin öğrencilerin gelişim özellikleri ve başarısı üzerindeki etkisi düşünüldüğünde, öğretmenlerin öğrencilere ne tür farklı davranışlar gösterdiklerini incelemek önemli görülmüştür. Bu araştırmanın amacı öğretmenlerin yüksek ve düşük beklenti geliştirdikleri öğrencilerine yönelik davranışlarındaki farklılaşma durumunu ortaya koymaktır. Çalışmada öğretmen

davranışlarının yüksek ve düşük beklenti geliştirdikleri öğrencilere ne derece farklı gösterildiği belirlenmiştir. Ayrıca elde edilen veriler bazı değişkenler açısından analiz edilmiştir.

YÖNTEM

Araştırmanın Deseni

Tarama yönteminin kullanıldığı araştırmada ortaokul, lise ve üniversite öğrencilerinin sınıf öğretmenlerinin düşük ve yüksek beklenti geliştirdikleri öğrencilere nasıl davrandıkları belirlenmeye çalışılmıştır. Bu amaçla öğrencilere ilkokul yaşantıları sorulmuştur. İlkokul döneminin seçilmesinin en önemli nedenlerinden birisi, öğrencilerin diğer bireylerin görüş ve beklentilerinden fazla etkilendiği bir dönem olmasıdır. Bir diğer neden ise, ilköğretimin birinci kademesinde tek bir öğretmenin olmasıdır. İkinci kademe ve sonrasında öğretmen sayısı artmakta ve bir öğretmenin geliştirdiği düşük beklenti etkisi bir diğer öğretmenin yüksek beklenti etkisi ile dengelenmektedir. Ayrıca birinci kademe öğrencilerinin görüş bildirecekleri öğretmenle birlikte olmalarından dolayı, öğretmenle ilgili gerçek görüşlerini yansıtmada zorlanacakları düşünülmüştür. Bu nedenle verilerin birinci kademe öğrencileri yerine birinci kademeyi tamamlamış ve sınıf öğretmenin davranışlarını hatırlayan öğrencilerden toplanması tercih edilmiştir.

Evren ve Örneklem

Ankara merkez ilçelerindeki ortaokul ve lise öğrencileri ve Ankara’da bulunan üniversitelerin eğitim fakültesi öğrencileri araştırmanın evrenini oluşturmaktadır. Örneklemde evrendeki öğrenci sayısı dikkate alınmamış, öğrenciler sosyo-ekonomik düzeyleri dikkate alınarak seçilmiştir.

Örneklem seçiminde, Ankara örneklemine temsil edebilecek çeşitli merkez ilçelerden altı ortaokul (ilköğretim II. kademe) ve üç lise seçilmiştir. 465 ortaokul öğrencisi ve 213 lise öğrencisi olmak üzere toplam 678 anket uygulanmıştır. Toplanmak istenen veriler öğrencilerin ilkokul (ilköğretim I. kademe) yaşantılarına yönelik olduğundan ve örneklemde yer alan öğrenciler farklı ilkokullardan geldiklerinden, o anda devam ettikleri okulların özellikleri önemsenmemiştir.

Eğitim fakültelerinin tercih edilmesinin sebebi, öğretmen davranışlarını daha iyi analiz edebilme özelliğinden kaynaklanmaktadır. Eğitim fakültelerinin özelliklerinin birbirine yakın oldukları dikkate alınarak, öğretmen yetiştirdikleri okulların özelliklerine göre beş eğitim fakültesi örneklem alınmıştır: Buna göre Gazi Üniversitesinden; Gazi Eğitim Fakültesi’nden 251, Mesleki Eğitim Fakültesi’nden 227, Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi’nden 127, Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi’nden 162 ve H.Ü. Eğitim Fakültesi’nden 247 öğrenci örneklemde yer almıştır. Bu fakültelerden örneklem alınan toplam öğrenci sayısı 994’tür. Ancak ilkokul yaşıyan-

tılarını iyi hatırlayamadıklarını belirten 94 öğrenci araştırmaya dahil edilmemiş ve 900 eğitim fakültesi öğrencisi araştırma örneklemini oluşturmuştur.

Araştırmanın örnekleminde 1578 öğrenci yer almış olup, bunların, 900'ü eğitim fakültesi, 465'i ortaokul ve 213'ü lise öğrencisidir. Araştırmada veriler bu öğrencilerin ilköğretim yaşantılarına yönelik olarak hazırlanan anket yoluyla toplanmıştır.

Veri Toplama Aracı

Araştırmada öğretmenlerin düşük ve yüksek beklenti geliştirdikleri öğrencilere yönelik davranışlarını belirlemeye yönelik bir anket araştırmacılar tarafından hazırlanmıştır. Anket iki bölümden oluşmuştur. Birinci bölümde öğretmenlere ilişkin demografik nitelikler ve ikinci bölümde öğretmenlerin yüksek ve düşük beklenti geliştirdiği öğrencilere yönelik davranışlarına ilişkin maddeler yer almıştır. Araştırmada öğretmenlerin sınıf içi davranışlarının tamamı değil, beklenti etkisi ile yüksek ve düşük beklenti geliştirdikleri öğrencilere farklı davrandıkları boyutlar belirlenmiştir. Öğretmenlerin farklı davranışlarının *öğrenciye duygusal ve fiziksel yakınlık gösterme* (Charkin, Sigler ve Darlega, 1974; Babad, Bernieri ve Rosenthal, 1989), *ödül ve dönüt verme* (Cooper ve Baron, 1977; Good, 1981; Weinstein ve diğ. 1982; Gottfredson ve diğ. 1995; Muller, 1999), *yorumaya dayalı soru sorma ve söz hakkı verme* (Cooper ve Tom, 1984; Gottfredson ve diğ. 1995; Muller, 1999) ve *daha zor görev verme* (Good, 1981) boyutlarında yoğunlaştığı görülmüştür. Öğretmenlerin yüksek ve düşük beklenti geliştirdikleri öğrencilere nasıl davrandıklarını saptamak için bu alt boyutlar ve boyutlarda yer alabilecek öğretmen davranışları belirlenmiştir. Bunun sonucunda ölçme aracında on beş öğretmen davranışı yer almıştır. *Bu özelliklerin her biri az (1), orta (2), çok (3) şeklinde bir derecede belirlenmiştir.* Anket ayrıca, öğrencilerin sınıf öğretmenlerinin bazı özelliklerini de kapsamıştır.

Ölçme aracında yer alan öğretmen davranışlarının anlaşılabilirliği ve hatırlanma düzeyi ile ilgili bir pilot çalışma yapılmıştır. Buna göre anket, 42 ilköğretim II. kademe, 34 ortaöğretim ve 47 eğitim fakültesi öğrencisi olmak üzere 123 öğrenciden oluşan bir gruba uygulanmıştır. Öğretmen davranışları öğrencilerin anlama ve hatırlama düzeyleri açısından incelenmiş, anlaşılmayan ya da hatırlamakta zorluk yaşanan maddeler üzerinde öğrenci görüşleri doğrultusunda gerekli değişiklikler yapılmıştır.

Verilerin Toplanması

Anketleri araştırmacılar uygulamıştır. Araştırmacılar sınıf öğretmeni ile birlikte derse girmiş, anketle ilgili açıklamalar yapmış ve gelen soruları yanıtlamıştır. Öğrencilere şu açıklama yapılmıştır: “anketi ilköğretim yaşantınızdaki sınıf öğretmeninizi düşünerek doldurunuz. İlkokulda birden fazla sınıf öğretmeniniz olduysa, bunlardan en uzun süre birlikte olduğunuz öğretmeninizi dikkate alınız. Sınıf öğretmeninizin yüksek beklenti geliştirdiği yani favorisi, diğer öğrencilerden daha olumlu davrandığı öğrencileri var mıydı? Yanıtınız evet ise bu öğrencilerden üç tanesinin ismini yazınız. Ayrıca öğretmeninizin düşük beklenti geliştirdiği yani bir kenara

ittiği, diğer öğrencilerden daha olumsuz davrandığı öğrencileri var mıydı? Yanıtınız evet ise bu öğrencilerden üç tanesinin ismini yazınız. Anketteki soruları yanıtlarken her bir grupta ismini yazdığınız öğrencileri bütün olarak düşüneceksiniz. Şimdi öğretmenlerin yüksek ve düşük beklenti geliştirdiği öğrencilere nasıl davrandıklarını işaretleyiniz.” Öğrenciler anketi doldururken araştırmacı sınıfta gezinerek öğrencilerin cevaplarını kontrol etmiştir. Sınıflarında ayırım yapılmadığını düşünen öğrenciler anketin geri kalanını doldurmamışlardır.

Verilerin Analizi

Öğretmenlerin düşük ve yüksek beklenti geliştirdikleri öğrencilere yönelik davranışlarının dereceleri *ortalama* ve *standart sapma* kullanılarak belirlenmiştir. Öğretmenlerin düşük ve yüksek beklenti geliştirdiği öğrencilere yönelik davranışlarının farklılaşıp farklılaşmadığını saptamak için *eşleştirilmiş gruplarda “t” test* istatistik yöntemi kullanılmıştır (bu istatistiksel yöntem, her iki gruba ait veriler aynı kişilerden elde edildiği için kullanılmıştır). Ayrıca, öğretmenlerin çeşitli özelliklerinin etkisini test etmek için *bağımsız gruplarda “t” testi* ve *bir boyutlu varyans analizi* (ANOVA) kullanılmıştır. İstatistiksel analizler SPSS paket programı kullanılarak yapılmıştır.

BULGULAR VE YORUMLAR

Çizelge 1’de öğretmenlerin yüksek ve düşük beklenti geliştirdiği öğrencilere karşı davranışları karşılaştırılmıştır.

Çizelge 1 incelendiğinde, öğrencilerin verdikleri yanıtlara göre öğretmenlerin yüksek ve düşük beklenti geliştirdikleri öğrencilere yönelik davranışlarının pek çoğu farklılaşmaktadır. Öğretmenler düşük beklenti geliştirdikleri öğrencilere ($X=1.96$), yüksek beklenti geliştirdikleri öğrencilerden ($X=1.62$) daha kolay sorular sormaktadır. Gruplar arasındaki fark .01 düzeyinde anlamlıdır ($t=11.55$, $p<.01$).

Daha kolay soru sorma davranışında olduğu gibi, öğretmenler düşük beklenti geliştirdikleri öğrencilere yüksek beklenti geliştirdikleri öğrencilere göre cevaba ulaşması için daha fazla ipucu vermektedir. Öğretmenlerin bu davranışı açısından gruplar arasındaki fark .01 düzeyinde anlamlı çıkmıştır ($t=3.75$, $p<.01$).

Öğrencilere, düşük ve yüksek beklenti geliştirilen öğrencilerin öğretmenler tarafından ne derece uyarıldığı ve azarlandığı sorulmuştur. Bulgulara göre öğretmenler düşük beklenti geliştirdikleri öğrencileri yüksek beklenti geliştirdikleri öğrencilerden daha fazla uyarmakta ve azarlamaktadır. Gruplar arasındaki farkın .01 düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir ($t=23.91$, $p<.01$).

Konuşan öğrencinin sözünü kesme davranışının farklılık gösterip göstermediğini anlamak için yapılan karşılaştırmaya göre, öğretmenler düşük beklenti geliştirdikleri öğrencilerin ($X=1.57$) sözünü yüksek beklenti geliştirdikleri öğrencilerden ($X=1.32$)

daha fazla kesmektedir. Buna göre, gruplar arasındaki fark düşük beklenti geliştirilen öğrenciler aleyhine .01 düzeyinde anlamlıdır ($t=11.64$, $p<.01$).

Çizelge 1.Sınıf öğretmenlerinin düşük ve yüksek beklenti geliştirdikleri öğrencilere karşı davranışlarının karşılaştırılması

ÖĞRETMEN DAVRANIŞLARI		GRUPLAR ARASINDAKİ FARKLARIN							
		N	X	S	X	S	Sh	t	p
1. Daha kolay soru sorma	Düşük	1528	1.96	.79					
	Yüksek	1528	1.62	.77	.34	1.17	.030	11.55	.000
2. Öğrencinin cevap vermesi için zaman tanıma	Düşük	1521	2.24	.79					
	Yüksek	1521	2.29	.73	.05	.98	.025	2.06	.039
3. Öğrencinin cevaba ulaşması için ipucu verme	Düşük	1527	2.23	.80					
	Yüksek	1527	2.11	.81	.10	1.13	.029	3.75	.000
4. Öğrencinin yanlışını kendisinin düzeltilmesine izin verme	Düşük	1524	2.29	.78					
	Yüksek	1524	2.33	.77	.036	.97	.025	1.48	.139
5. Soruya cevap vermesi için öğrenciye söz hakkı verme	Düşük	1524	2.16	.80					
	Yüksek	1524	2.64	.61	.47	.88	.022	21.09	.000
6. Öğrencinin soru sormasına izin verme	Düşük	1526	2.22	.80					
	Yüksek	1526	2.68	.58	.45	.88	.022	20.16	.000
7. Daha zor görevler verme	Düşük	1521	1.51	.69					
	Yüksek	1521	2.32	.79	.81	1.07	.028	29.36	.000
8.Maddi ve manevi ödül verme	Düşük	1526	1.87	.86					
	Yüksek	1526	2.30	.78	.43	.93	.023	18.32	.000
9.Öğrenciyi uyarma ve azarlama	Düşük	1528	2.10	.82					
	Yüksek	1528	1.50	.69	.59	.98	.025	23.91	.000
10.Konuşan öğrencinin sözünü kesme	Düşük	1525	1.57	.77					
	Yüksek	1525	1.32	.62	.25	.83	.021	11.64	.000
11.Gülümseme, başı ile onaylama	Düşük	1527	2.08	.83					
	Yüksek	1527	2.56	.67	.47	.87	.022	21.36	.000
12.Öğrenciye fiziksel olarak yakın olma	Düşük	1518	1.87	.82					
	Yüksek	1518	2.32	.77	.45	.93	.024	18.92	.000
13.Öğrenciye nasıl çalışması gerektiğini hatırlatma	Düşük	1524	2.33	.78					
	Yüksek	1524	2.35	.76	.03	1.03	.026	1.04	.297
14.Öğrenciye güvenme	Düşük	1529	1.81	.79					
	Yüksek	1529	2.73	.55	.92	.94	.025	15.50	.000
15.Öğrencinin olumsuz davranışını gözardı etme	Düşük	1529	1.45	.38					
	Yüksek	1529	1.83	.83	.38	.96	.025	15.50	.000

Öğretmenlerin öğrencilerin cevap vermesi için zaman tanıma davranışının beklenti grubunda yer alma ile farklılık gösterip göstermediği incelendiğinde, öğretmenlerin yüksek beklenti geliştirdiği öğrencilere cevap için daha fazla zaman tanıdığı, bu öğrencileri daha fazla beklediği görülmektedir. Gruplar arasındaki fark .05 düzeyinde anlamlıdır ($t=2.06$, $p<.01$).

Öğretmenlerin soruya cevap vermesi için söz hakkı tanıma davranışını, yüksek beklenti geliştirdiği öğrencilere düşük beklenti geliştirdiği öğrencilerden daha fazla gösterdiği anlaşılmaktadır. Düşük ve yüksek beklenti geliştirilen gruplar arasındaki fark .01 düzeyinde anlamlıdır ($t=21.09$, $p<.01$). Öğretmenler yüksek beklenti geliştirdikleri öğrencilerin soru sormasına ($X=2.68$), düşük beklenti geliştirdikleri öğrencilerden ($X=2.22$) daha fazla izin vermektedir ($t=20.16$, $p<.01$). Benzer biçimde

öğretmenlerin yüksek beklenti geliştirdikleri öğrencilere, düşük beklenti geliştirdikleri öğrencilere göre daha zor görevler verdikleri anlaşılmaktadır. Bu iki davranış açısından gruplar arasındaki fark .01 düzeyinde anlamlıdır ($t=29.36$, $p<.01$).

Öğretmenler yüksek beklenti geliştirdikleri öğrencilere düşük beklenti geliştirdikleri öğrencilere göre daha fazla maddi ve manevi ödül vermekte ($t=18.32$, $p<.01$); daha fazla gülümsemekte ve onaylamakta ($t=21.36$, $p<.01$); bu öğrencilere fiziksel olarak daha fazla yaklaşmakta ($t=18.92$, $p<.01$); daha fazla güvenmekte ($t=15.50$, $p<.01$) ve olumsuz davranışlarını daha fazla göz ardı etmektedir ($t=15.50$, $p<.01$).

Öğretmenlerin öğrencinin yanlışını düzeltmesine izin verme ve öğrenciye nasıl çalışması gerektiğini hatırlatma davranışlarını yüksek beklenti geliştirdiği öğrencilere daha fazla gösterdikleri ancak gruplar arasında anlamlı fark olmadığı görülmektedir.

Çizelge 2.Sınıf öğretmenlerinin cinsiyetlerine göre düşük ve yüksek beklenti geliştirdikleri öğrencilere karşı davranışlarının karşılaştırılması

ÖĞRETMEN DAVRANIŞLARI		YÜKSEK BEKLENTİ					DÜŞÜK BEKLENTİ				
		N	X	S	t	p	N	X	S	t	p
1. Daha kolay soru sorma	Kadın	940	1.64	.77			936	1.99	.79		
	Erkek	594	1.60	.76	.92	.360	592	1.94	.80	1.10	.273
2. Öğrencinin cevap vermesi için zaman tanıma	Kadın	935	2.32	.72			933	2.26	.77		
	Erkek	592	2.26	.74	1.57	.116	590	2.21	.81	1.17	.241
3. Öğrencinin cevaba ulaşması için ipucu verme	Kadın	939	2.13	.81			936	2.25	.79		
	Erkek	594	2.09	.81	.89	.375	590	2.20	.82	1.11	.267
4. Öğrencinin yanlışını kendisinin düzeltmesine izin verme	Kadın	938	2.37	.75			935	2.33	.78		
	Erkek	592	2.25	.79	2.83	.005	589	2.22	.80	2.69	.007
5. Soruya cevap vermesi için öğrenciye söz hakkı verme	Kadın	939	2.65	.60			933	2.18	.80		
	Erkek	593	2.60	.62	1.53	.126	587	2.13	.82	1.25	.212
6. Öğrencinin soru sormasına izin verme	Kadın	939	2.67	.57			934	2.24	.79		
	Erkek	594	2.66	.62	.93	.351	590	2.19	.82	1.06	.290
7. Daha zor görevler verme	Kadın	938	2.35	.78			932	1.50	.69		
	Erkek	592	2.28	.79	1.68	.093	587	1.53	.69	.72	.474
8. Maddi ve manevi ödül verme	Kadın	940	2.34	.77			932	1.90	.87		
	Erkek	596	2.24	.78	2.29	.022	590	1.80	.82	2.34	.019
9. Öğrenciyi uyarma ve azarlama	Kadın	942	1.47	.67			936	2.08	.81		
	Erkek	593	1.55	.71	2.33	.020	591	2.14	.83	1.40	.162
10. Konuşan öğrencinin sözünü kesme	Kadın	936	1.31	.61			932	1.55	.77		
	Erkek	595	1.35	.64	1.00	.323	600	1.60	.77	1.27	.204
11. Gülümseme, başı ile onaylama	Kadın	939	2.58	.65			934	2.12	.82		
	Erkek	595	2.53	.69	1.45	.147	592	2.04	.85	1.87	.062
12. Öğrenciye fiziksel olarak yakın olma	Kadın	934	2.37	.77			933	1.87	.82		
	Erkek	593	2.23	.79	3.16	.002	587	1.86	.83	.34	.731
13. Öğrenciye nasıl çalışması gerektiğini hatırlatma	Kadın	938	2.33	.78			933	2.35	.78		
	Erkek	592	2.39	.74	1.30	.195	588	2.29	.79	1.41	.159
14. Öğrenciye güvenme	Kadın	942	2.76	.52			936	1.81	.79		
	Erkek	594	2.69	.60	2.49	.013	589	1.82	.80	.37	.715
15. Öğrencinin olumsuz davranışını gözardı etme	Kadın	942	1.84	.83			936	1.47	.69		
	Erkek	593	1.82	.83	.35	.729	590	1.43	.68	1.15	.252

Öğretmenlerin yüksek ve düşük beklenti geliştirdiği öğrencilere karşı davranışlarının öğretmen cinsiyetine göre farklılaşma durumu Çizelge 2’de incelenmiştir.

Yüksek beklenti geliştirilen gruptaki öğrencilere yönelik öğretmen davranışlarının öğretmen cinsiyetine göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelendiğinde; sınıf öğretmenlerinin yüksek beklenti grubunda yer alan öğrencilere yönelik “öğrencinin yanlışını kendisinin düzeltmesine izin verme” (kadın= 2.37; erkek=2.25; $t=2.83$, $p<.01$), “maddi ve manevi ödül verme” (kadın=2.34; erkek=2.24; $t=2.29$, $p<.05$), “öğrenciye fiziksel olarak yakın olma” (kadın=2.37; erkek=2.23; $t=3.16$, $p<.01$), “öğrenciye güvenme” (kadın=2.76; erkek=2.69; $t=2.49$, $p<.05$) davranışlarında kadın öğretmenler lehine anlamlı farklılıklar vardır. Kadın öğretmenler yüksek beklenti geliştirdikleri öğrencilerin yanlışını kendisinin düzeltmesi için erkek öğretmenlerden daha fazla olanak tanımakta ve bu öğrencilere daha fazla ödül vermektedir.

Çizelgeye göre erkek öğretmenler yüksek beklenti geliştirdikleri öğrencileri kadın öğretmenlerden daha fazla uyarmakta ve azarlamaktadır. Bu davranış ile öğretmen cinsiyeti arasında .05 düzeyinde anlamlı bir farklılık vardır ($t=2.33$, $p<.05$).

Diğer öğretmen davranışları incelendiğinde kadın öğretmenlerin yüksek beklenti geliştirdikleri öğrencilere daha kolay sorular sordukları, öğrencinin cevap vermesi için daha fazla zaman tanıdıkları, öğrencinin cevaba ulaşması için daha fazla ipucu verdikleri, soruya cevap vermesi için daha fazla söz hakkı tanıdıkları, öğrencinin soru sormasına daha fazla olanak verdikleri, daha zor görevler verdikleri, daha fazla gülümsedikleri ve öğrenciye daha fazla güvendikleri görülmektedir. Erkek öğretmenler ise yüksek beklenti geliştirdikleri öğrencilerin konuşurken sözlerini kadın öğretmenlerden daha fazla kesmekte ve öğrenciye nasıl çalışması gerektiğini daha fazla hatırlatmaktadır. Ancak yüksek beklenti geliştirilen öğrencilere gösterilen bu davranışlarla öğretmen cinsiyeti arasında anlamlı farklılıklar yoktur. Kadın ve erkek öğretmenler bu davranışları yüksek beklenti geliştirdikleri öğrencilere benzer derecelerde göstermektedir.

Çizelge 2’de görüldüğü gibi, öğretmenlerin düşük beklenti geliştirdikleri öğrencilere davranışlarının, öğretmen cinsiyetine göre farklılaşma derecesi incelenmiştir. Buna göre, kadın öğretmenlerin erkek öğretmenlere göre düşük beklenti geliştirdikleri öğrencilerin kendi yanlışını düzeltmesine daha fazla olanak tanıdığı (kadın=2.33; erkek=2.22; $t=2.69$, $p<.05$) ve bu öğrencilere daha fazla maddi ve manevi ödül verdiği (kadın=1.90; erkek=1.80, $t=2.34$, $p<.05$) görülmektedir. Öğretmen cinsiyeti ile düşük beklenti geliştirilen öğrencilere gösterilen bu davranışlar arasında .05 düzeyinde anlamlı farklılıklar vardır.

Düşük beklenti geliştirilen öğrencilere “daha kolay soru sorma, öğrencinin cevap vermesi için zaman tanıma, öğrencinin cevaba ulaşması için ipucu verme, soruya cevap vermesi için öğrenciye söz hakkı verme, gülümseme, başı ile onaylama, öğrenciye fiziksel olarak yakın olma, öğrenciye nasıl çalışması gerektiğini hatırlatma, öğrencinin olumsuz davranışını göz ardı etme” davranışlarını kadın öğretmenler erkek öğretmenlerden daha fazla göstermektedir. Erkek öğretmenler ise bu öğren-

cilere “daha zor görev verme, öğrenciyi uyarma ve azarlama, konuşan öğrencinin sözünü kesme, öğrenciyi güvenme” davranışlarını kadın öğretmenlerden daha fazla göstermektedir. Ancak öğretmenin cinsiyeti ile bu davranışlar arasındaki farklılık .05 düzeyinde anlamlı değildir.

Öğretmen davranışlarının meslekteki kıdemlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını anlamak için tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Fark çıkan davranışlarda farkın hangi gruplar arasında olduğunu anlamak için Scheffe testi uygulanmış ve sonuçlar Çizelge 3’te verilmiştir.

Çizelge 3. Sınıf öğretmenlerinin meslekte çalıştıkları süreye göre düşük ve yüksek beklenti geliştirdikleri öğrencilere karşı davranışlarının karşılaştırılması

ÖĞRETMEN DAVRANIŞLARI		YÜKSEK BEKLENTİ						DÜŞÜK BEKLENTİ					
		N	X	S	F	p	fark	N	X	S	F	p	fark
1. Daha kolay soru sorma	1-5 yıl	221	1.60	.74				221	1.92	.80			
	6-10 yıl	396	1.59	.75	.380	.767		394	1.95	.79	.485	.692	
	11-15 yıl	403	1.64	.78				401	1.99	.77			
	16 yıl ve üzeri	495	1.63	.78				492	1.98	.81			
2. Öğrencinin cevap vermesi için zaman tanıma	1-5 yıl	221	2.26	.78				221	2.11	.78			
	6-10 yıl	395	2.33	.70	1.950	.119		394	2.23	.81	4.615	.003	4-1
	11-15 yıl	400	2.22	.73				399	2.20	.78			
	16 yıl ve üzeri	491	2.32	.72				490	2.33	.77			
3. Öğrencinin cevaba ulaşması için ipucu verme	1-5 yıl	221	2.10	.80				221	2.08	.80			
	6-10 yıl	396	2.16	.81	.443	.722		393	2.20	.80	4.364	.004	3-1
	11-15 yıl	404	2.10	.80				401	2.26	.78			4-1
	16 yıl ve üzeri	393	2.10	.83				491	2.30	.80			
4. Öğrencinin yanlışını kendisinin düzeltmesine izin verme	1-5 yıl	221	2.32	.78				221	2.17	.79			
	6-10 yıl	396	2.30	.78	1.168	.320		393	2.27	.80	3.314	.019	4-1
	11-15 yıl	402	2.30	.75				400	2.28	.78			
	16 yıl ve üzeri	493	2.38	.75				491	2.36	.78			
5. Soruya cevap vermesi için öğrenciyi söz hakkı verme	1-5 yıl	220	2.52	.66				220	2.05	.83			
	6-10 yıl	396	2.63	.62	2.959	.031	4-1	391	2.22	.80	2.554	.053	
	11-15 yıl	403	2.66	.59				400	2.13	.80			
	16 yıl ve üzeri	495	2.66	.60				492	2.19	.81			
6. Öğrencinin soru sormasına izin verme	1-5 yıl	221	2.54	.67				221	2.13	.79			
	6-10 yıl	396	2.63	.64	7.690	.000	3-1	392	2.23	.82	1.466	.222	
	11-15 yıl	403	2.70	.55			4-1	401	2.21	.79			
	16 yıl ve üzeri	494	2.75	.51			4-2	492	2.26	.81			
7. Daha zor görevler verme	1-5 yıl	221	2.09	.83				221	1.52	.68			
	6-10 yıl	397	2.29	.79	9.600	.000	2-1	392	1.47	.65	.896	.442	
	11-15 yıl	401	2.35	.78			3-1	400	1.53	.72			
	16 yıl ve üzeri	493	2.42	.75			4-1	488	1.54	.70			
8. Maddi ve manevi ödül verme	1-5 yıl	221	2.25	.82				221	1.86	1.01			
	6-10 yıl	397	2.29	.76	.587	.623		391	1.83	.81	.374	.771	
	11-15 yıl	404	2.30	.79				400	1.88	.84			
	16 yıl ve üzeri	495	2.52	.70				492	1.88	.83			
9. Öğrenciyi uyarma ve azarlama	1-5 yıl	221	1.52	.70				221	1.96	.82			
	6-10 yıl	397	1.45	.66	1.086	.354		392	2.09	.81	3.048	.027	4-1
	11-15 yıl	403	1.52	.71				401	2.13	.84			
	16 yıl ve üzeri	495	1.52	.70				493	2.15	.81			
10. Konuşan öğrencinin sözünü kesme	1-5 yıl	221	1.30	.60				221	1.60	.78			
	6-10 yıl	397	1.28	.58	1.169	.320		393	1.56	.78	.309	.818	
	11-15 yıl	402	1.34	.63				400	1.55	.74			
	16 yıl ve üzeri	493	1.35	.66				491	1.58	.78			

Çizelge 3 – devam

ÖĞRETMEN DAVRANIŞLARI		YÜKSEK BEKLENTİ						DÜŞÜK BEKLENTİ					
		N	X	S	F	p	fark	N	X	S	F	p	fark
11. Gülümseme, başı ile onaylama	1-5 yıl	221	2.39	.72	7.045	.001	2-1 4-1	221	2.93	.80	4.473	.004	4-1
	6-10 yıl	396	2.57	.66				393	2.11	.81			
	11-15 yıl	404	2.52	.70				400	2.04	.84			
	16 yıl ve üzeri	495	2.63	.62				492	2.16	.84			
12. Öğrenciye fiziksel olarak yakın olma	1-5 yıl	221	2.10	.83	7.418	.001	2-1 3-1 4-1	221	1.80	.83	.918	.431	
	6-10 yıl	394	2.30	.78				391	1.86	.81			
	11-15 yıl	401	2.39	.73				399	1.85	.80			
	16 yıl ve üzeri	491	2.35	.78				491	1.91	.84			
13. Öğrenciye nasıl çalışması gerektiğini hatırlatma	1-5 yıl	221	2.39	.78	.944	.418		221	2.23	.79	1.392	.243	
	6-10 yıl	397	2.33	.77				393	2.33	.79			
	11-15 yıl	402	2.33	.77				399	2.33	.77			
	16 yıl ve üzeri	492	2.39	.74				490	2.36	.78			
14. Öğrenciye güvenme	1-5 yıl	221	2.71	.56	1.178	.317		221	1.83	.80	.200	.895	
	6-10 yıl	397	2.71	.58				393	1.84	.80			
	11-15 yıl	403	2.74	.54				400	1.80	.77			
	16 yıl ve üzeri	495	2.77	.54				491	1.81	.81			
15. Öğrencinin olumsuz davranışını göz ardı etme	1-5 yıl	221	1.85	.83	1.511	.210		221	1.53	.71	2.753	.041	
	6-10 yıl	397	1.85	.84				393	1.50	.72			
	11-15 yıl	403	1.75	.81				400	1.43	.64			
	16 yıl ve üzeri	495	1.85	.84				493	1.40	.66			

Öğretmenlerin yüksek beklenti geliştirdikleri öğrencilere gösterdikleri davranışların, öğretmenlerin kıdemlerine göre farklılık gösterip göstermediği araştırılmıştır. Buna göre, öğretmen kıdemi ile soruya cevap vermesi için öğrenciye söz hakkı verme davranışı arasında .05 düzeyinde anlamlı farklılık vardır. Fark, 16 yıl ve üzerinde çalışan öğretmenlerle (X=2.66), 1-5 yıl çalışan öğretmenler (X=2.52) arasında çıkmıştır. 16 yıl ve üzerinde çalışan öğretmenler yüksek beklenti geliştirdikleri öğrencilere daha fazla söz hakkı vermektedir.

Öğretmenlerin kıdemi ile yüksek beklenti geliştirdikleri öğrencilerin soru sormasına izin verme davranışları arasında .01 düzeyinde anlamlı bir farklılık çıkmıştır. Fark, 11-15 yıl ve 6-10 yıl çalışanlarla 1-5 yıl çalışanlar, 16 yıl ve üzerinde çalışanlarla 1-5 yıl çalışanlar arasındadır. 11 yıl ve üzerinde çalışan öğretmenler, 10 yılın altında çalışan öğretmenlere göre yüksek beklenti geliştirdikleri öğrencilerin soru sormasına daha fazla olanak tanımaktadır.

Daha zor görevler verme davranışı, öğretmen kıdemine göre farklılaşmaktadır. .01 düzeyinde anlamlı olan bu farklılık, 6-10 yıl, 11-15 yıl ve 16 yıl ve üzeri ile 1-5 yıl arasında çalışan öğretmenler arasındadır. 6 yıl ve üzerindeki öğretmenler yüksek beklenti geliştirdikleri öğrencilere daha zor görevler vermektedir.

Öğretmenlerin yüksek beklenti geliştirdiği öğrencilere gülümsemesi, başı ile onaylaması davranışları, öğretmen kıdemine göre farklılık göstermektedir. Bu farklılık, 6-10 yıl ve 16 yıl ve üzerinde görev yapan öğretmenlerle 1-5 yıl çalışanlar arasında çıkmıştır. 6-10 yıl ve 16 yıl ve üzerinde kıdemi olan öğretmenlerin yüksek beklenti geliştirdiği öğrencilere daha fazla gülümsediği, başı ile onayladığı görülmektedir.

Öğretmen kıdemi ile öğrenciye fiziksel olarak yakın olma davranışı arasında .01 düzeyinde anlamlı bir farklılık vardır. Fark, 6-10 yıl, 11-15 yıl ve 16 yıl ve üzeri ile 1-5 yıl arasında kıdemi olan öğretmenler arasındadır. Buna göre 6 yıl ve üzerinde çalışan öğretmenler yüksek beklenti geliştirdikleri öğrencilerin fiziksel olarak daha yakınındadır.

Öğretmenlerin yüksek beklenti geliştirdiği öğrencilere yönelik diğer davranışları ile öğretmen kıdemi arasında anlamlı bir farklılık çıkmamıştır. Gruplar arasında farklılık çıkmamakla birlikte 16 yıl ve üzerinde kıdeme sahip öğretmenlerin yüksek beklenti geliştirdiği öğrencilere yanlısını düzeltmesi için daha fazla olanak tanıdığı, daha fazla ödül verdiği, daha fazla güvendiği görülmektedir.

Öğretmen kıdemi ile düşük beklenti geliştirilen öğrencilere yönelik davranışlar arasında farklılık olup olmadığı incelendiğinde, öğrencinin cevap vermesi için zaman tanıma davranışı ile kıdem arasında .01 düzeyinde anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir. Fark, 16 yıl ve üzerinde çalışanlar ile 1-5 yıl arasında çalışanlar öğretmenler arasındadır. 16 yıl ve üzerinde çalışan öğretmenler düşük beklenti geliştirdikleri öğrencilerin cevap vermesi için daha fazla zaman tanımaktadır.

Öğrencinin cevaba ulaşması için ipucu verme davranışı, öğretmen kademine göre farklılaşmaktadır. Farklılık 11-15 yıl ($X=2.26$) ve 16 yıl ve üzerinde ($X=2.30$) görev yapan öğretmenlerle 1-5 yıl çalışanlar ($X=2.08$) arasındadır. 11 yıl ve üzerindeki öğretmenlerin düşük beklenti geliştirdiği öğrencilere daha fazla ipucu verdiği anlaşılmaktadır.

Öğretmenlerin düşük beklenti geliştirdiği öğrencilere “yanlısını kendisinin düzeltmesine izin verme, öğrenciyi uyarma ve azarlama” davranışları ile öğretmen kıdemi arasında .05 düzeyinde anlamlı farklılıklar vardır. Farkın 16 yıl ve üzerinde çalışanlarla 1-5 yıl çalışanlar arasında olduğu görülmektedir. 16 yıl ve üzerinde çalışan öğretmenler düşük beklenti geliştirdiği öğrencilerin yanlısını düzeltmek için daha fazla olanak tanımakla birlikte bu öğrencileri fazla uyarmakta ve azarlamaktadır.

Öğretmenlerin gülümseme, başı ile onaylama davranışlarının kıdeme göre farklılaştığı görülmektedir. Farklılık 1-5 yıl ile, 6-10 yıl, 11-15 yıl ve 16 yıl ve üzerindeki öğretmenler arasındadır. 1-5 yıl çalışan öğretmenler düşük beklenti geliştirdikleri öğrencilere daha fazla gülümsemekte ve daha fazla onaylamaktadır.

11 yıl ve üzerinde çalışan öğretmenler düşük beklenti geliştirdikleri öğrencilere daha kolay sorular sormakta, soru sormasına daha fazla izin vermekte, daha zor görevler vermekte, öğrenciye fiziksel olarak daha fazla yaklaşmakta ve nasıl çalışması gerektiğini hatırlatmaktadır. Bu davranışlarla öğretmen kıdemi arasındaki fark .05 düzeyinde anlamlı değildir.

Çizelge 4’te, öğretmen davranışlarının yüksek ve düşük beklenti geliştirdikleri öğrencilere sürekli ya da bazen farklı davranmaya göre farklılaşma derecesi görülmektedir.

Çizelge 4.Sınıf öğretmenlerinin farklı davranmasına göre düşük ve yüksek beklenti geliştirdiği öğrencilere karşı davranışlarının karşılaştırılması

ÖĞRETMEN DAVRANIŞLARI		YÜKSEK BEKLENTİ					DÜŞÜK BEKLENTİ				
		N	X	S	t	p	N	X	S	t	p
1. Daha kolay soru sorma	Bazen	1084	1.59	.76			079	2.04	.78		
	Sürekli	373	1.74	.80	3.24	.001	375	1.75	.78	6.01	.000
2. Öğrencinin cevap vermesi için zaman tanıma	Bazen	1078	2.26	.72			075	2.35	.75		
	Sürekli	372	2.38	.74	2.82	.005	374	1.84	.78	11.27	.000
3. Öğrencinin cevaba ulaşması için ipucu verme	Bazen	1083	2.06	.72			079	2.32	.76		
	Sürekli	373	2.30	.81	4.96	.000	373	1.89	.83	8.77	.000
4. Öğrencinin yanlışını kendisinin düzeltmesine izin verme	Bazen	1080	2.31	.76			1078	2.37	.75		
	Sürekli	373	2.34	.77	.66	.511	372	1.97	.82	8.56	.000
5. Soruya cevap vermesi için öğrenciye söz hakkı verme	Bazen	1083	2.63	.61			1075	2.27	.77		
	Sürekli	373	2.66	.61	.89	.376	372	1.72	.77	11.86	.000
6. Öğrencinin soru sormasına izin verme	Bazen	1082	2.68	.58			1077	2.34	.76		
	Sürekli	374	2.66	.62	.59	.558	373	1.77	.79	12.26	.000
7. Daha zor görevler verme	Bazen	1081	2.33	.78			1075	1.48	.66		
	Sürekli	373	2.27	.82	1.26	.209	371	1.55	.73	1.49	.135
8. Maddi ve manevi ödül verme	Bazen	1084	2.29	.78			1075	1.95	.86		
	Sürekli	375	2.34	.77	1.19	.235	373	1.52	.74	8.77	.000
9. Öğrenciyi uyarma ve azarlama	Bazen	1083	1.53	.69			1078	2.00	.81		
	Sürekli	375	1.39	.66	3.48	.001	375	2.45	.75	9.49	.000
10. Konuşan öğrencinin sözünü kesme	Bazen	1081	1.30	.60			1076	1.47	.72		
	Sürekli	374	1.44	.69	3.41	.001	374	1.93	.84	9.31	.000
11. Gülümseme, başı ile onaylama	Bazen	1084	2.55	.67			1078	2.18	.82		
	Sürekli	374	2.55	.66	.12	.903	374	1.69	.76	10.51	.000
12. Öğrenciye fiziksel olarak yakın olma	Bazen	1079	2.27	.78			1073	1.95	.82		
	Sürekli	372	2.44	.75	3.53	.000	374	1.54	.73	8.60	.000
13. Öğrenciye nasıl çalışması gerektiğini hatırlatma	Bazen	1079	2.35	.76			1073	2.41	.74		
	Sürekli	375	2.29	.77	1.25	.213	375	2.00	.83	8.98	.000
14. Öğrenciye güvenme	Bazen	1084	2.74	.54			1076	1.90	.79		
	Sürekli	375	2.70	.60	.92	.357	375	1.44	.66	10.97	.000
15. Öğrencinin olumsuz davranışını göz ardı etme	Bazen	1083	1.73	.80			1077	1.47	.67		
	Sürekli	375	2.18	.83	9.14	.000	375	1.39	.67	1.86	.063

Çizelge 4 incelendiğinde sürekli farklı davranan öğretmenlerin yüksek beklenti geliştirdiği öğrencilere daha kolay sorular sordukları ($t=3.24$, $p<.01$), cevap vermesi için daha fazla zaman tanıdıkları ($t=2.82$, $p<.01$), cevaba ulaşması için daha ipucu verdikleri ($t=4.96$, $p<.01$), fiziksel olarak daha yakın oldukları ($t=3.53$, $p<.01$) ve olumsuz davranışını göz ardı ettikleri ($t=9.14$, $p<.01$), ve ayrıca konuşan öğrencinin daha fazla sözünü kestikleri ($t=3.41$, $p<.01$) görülmektedir. Bu davranışlarla yüksek beklenti geliştirilen öğrencilere sürekli ya da bazen farklı davranma arasındaki fark .01 düzeyinde anlamlıdır.

Bazen farklı davranan öğretmenler, yüksek beklenti geliştirdikleri öğrencileri sürekli farklı davranan öğretmenlere göre daha fazla uyarmakta ve azarlamaktadır (bazen=1.53; sürekli=1.39; $t=3.48$, $p<.01$).

Sürekli farklı davranan öğretmenler yüksek beklenti geliştirdikleri öğrencilerin yanlışını kendisinin düzeltmesine daha fazla izin vermekte, soruya yanıt vermesine

daha fazla olanak tanımakta, daha zor görevler vermekte, daha fazla ödül vermektedir. Bazen farklı davrananlar ise öğrencinin soru sormasına daha fazla izin vermekte, nasıl çalışması gerektiğini hatırlatmakta ve daha fazla güvenmektedir. Ancak bu davranışlar ile bazen ya da sürekli farklı davranma arasında anlamlı farklılıklar yoktur.

Bazen farklı davranan öğretmenler sürekli farklı davranan öğretmenlere göre, düşük beklenti geliştirdikleri öğrencilere daha kolay soru sormakta ($t=6.01$, $p<.01$), cevap vermesi için daha fazla zaman tanımakta ($t=11.27$, $p<.01$), cevaba ulaşması için daha fazla ipucu vermekte ($t=8.77$, $p<.01$), yanlışını kendisinin düzeltmesine daha fazla olanak vermekte ($t=8.56$, $p<.01$), soruyu yanıtlaması için daha fazla izin vermekte ($t=11.86$, $p<.01$), soru sormasına daha fazla izin vermekte ($t=12.26$, $p<.01$), daha fazla ödül vermekte ($t=8.77$, $p<.01$), daha çok gülümsemekte ($t=10.51$, $p<.01$), fiziksel olarak daha fazla yaklaşmakta ($t=8.60$, $p<.01$), nasıl çalışması gerektiğini hatırlatmakta ($t=8.98$, $p<.01$) ve daha fazla güvenmektedir ($t=10.97$, $p<.01$). Gruplar arasındaki farklılıklar .01 düzeyinde anlamlıdır.

Sürekli farklı davranan öğretmenler ise düşük beklenti geliştirdiği öğrencileri uyarma ve azarlama ile öğrencinin sözünü kesme davranışlarını bazen farklı davranan öğretmenlerden daha fazla göstermektedir. Sürekli farklı davranan öğretmenlerle bazen farklı davranan öğretmenlerin davranışları arasındaki farklılık .01 düzeyinde anlamlıdır.

Daha zor görev verme ile düşük beklenti geliştirilen öğrencilere bazen ya da sürekli farklı davranma arasında anlamlı bir farklılık yoktur. Ancak bazen farklı davranan öğretmenler düşük beklenti geliştirdikleri öğrencilere daha zor görevler vermektedir. Bazen farklı davranan öğretmenler düşük beklenti geliştirdiği öğrencilerin olumsuz davranışını daha fazla göz ardı etmektedir, ancak sürekli farklı davranan öğretmenlerin davranışları bazen farklı davrananlar arasında bu davranış açısından anlamlı bir farklılık çıkmamıştır.

TARTIŞMA

Araştırmanın bu bölümünde ortaya çıkan bulgular üzerinde diğer araştırma sonuçlarına dayanarak yorumlamalar yapılmıştır. Ayrıca, araştırmada deneklere sorulan “ilkokul yaşantınızdaki öğretmen davranışlarına ilişkin bir hatıranızı yazar mısınız?” açık uçlu sorusuna verilen cevaplar bulgu olarak araştırmaya dahil edilmemiş, sonuçları yorumlamak için kullanılmıştır.

Bir sınıf ortamında öğretmenin öğrencilerine yönelik algısı farklılık göstermektedir. Öğretmenler öğrencilerin bazı özelliklerini dikkate alarak (fiziksel görünüm, cinsiyet, sosyal yapı, test başarısı vb.) onların gelecekteki başarılarına ilişkin bazı yargılar oluşturmaktadır (Öztürk, Şahin ve Koç, 2002; Koç, Öztürk ve Şahin, 2002; Özkal, Kılıç ve Yıldız, 2002). Bu yargılar öğretmenlerin sınıf içindeki davranışlarına yansımakta, yüksek (olumlu özelliklere sahip olarak algılanan grup) ve düşük (olumsuz

özelliklere sahip olarak algılanan grup) beklenti geliştirdiği öğrencilere farklı davranmasına yol açmaktadır. Araştırmada elde edilen sonuçlar bunu açıkça ortaya koymaktadır. İncelenen davranışların önemli bir bölümünde yüksek beklenti geliştirilen öğrenciler lehine anlamlı farklılıklar bulunmuştur.

Elde edilen bu bulgular, daha önce yapılan araştırma bulgularıyla tutarlık göstermektedir. Öğretmenlerin yüksek beklenti geliştirdiği öğrencileri kendilerine daha yakın bölgelere oturttukları (Gottfredson ve diğ. 1995; Öztürk, Koç ve Şahin, 2002a), daha fazla gülümsedikleri ve başarıyla onayladıkları (Chaikin, Siegler ve Darlega, 1974; Cooper ve Tom, 1984; Babad, Bernieri ve Rosenthal, 1989; Şahin, Öztürk ve Koç, 2002), daha fazla soru sordukları, sorulara cevap için daha fazla zaman tanıdıkları, daha az sözünü kestikleri, daha zor görevler verdikleri (Gottfredson ve diğ. 1995; Good, 1981), daha fazla ödül verdikleri ve daha az uyardıkları ve eleştirdikleri (Good ve Brophy, 1970; Cooper ve Baron, 1977; Witty ve Debarshe, 1994), daha fazla ayrıntılı ve olumlu dönüt verdikleri, daha fazla yoruma dayalı soru sordukları ve bu öğrencilerin istediği bir konuda çalışmasına izin verdikleri (Öztürk, Koç ve Şahin, 2002b) araştırmalarda ortaya çıkan önemli bulgulardır. Bu araştırmanın ortaya koyduğu bulgular, literatürdeki araştırma sonuçlarını desteklemektedir.

Ayrıca öğrencilerin hatıralarında da öğretmenlerin yüksek beklenti geliştirdiği öğrencilere daha olumlu davrandıkları görülmektedir. Yüksek beklenti geliştirilen öğrencilerin bazı hatıraları aşağıda verilmiştir:

Türkçe dersinde bir arkadaşımı bir soruya cevap verdi. Öğretmen yanlış olduğunu söyleyip, düşünmesine zaman vermeden azarlarcasına oturttu. Sonra bana sordu. Ben bir şey söyleyemedim. Bana çok yumuşak bir sesle biraz düşün o zaman dedi.

Bir ben ödev yapmamıştım ve öğretmenim beni dövmemişti. Normalde herkesi döverdi.

İlkokul öğretmenimin en gözde öğrencilerinden birisiydim. Bana çok güvenirdi.

Buna karşılık düşük beklenti geliştirilen öğrenciler ise hep olumsuz davranışlarla karşılaştıklarını ifade etmektedir. Bunlardan birkaçı aşağıda verilmiştir:

Çok iyi hatırlıyorum. Unutmam da olanaksız. Bir gün derste arkadaşım bana bir şeyler söylüyordu. Sonra öğretmen yanıma gelerek beni azarladı ve dövdü. Hiç bir suçum yokken hem de.

İlkokul öğretmenim bizi hep azarlardı onun için kendisini hiç sevmezdim. Onun için önemli olanlar zengin ve başarılı çocuklardı. Hep onlarla ilgilenir, bizimle hiç ilgilenmezdi.

Öğretmenim arkadaşımı çok sever, gülümseyerek konuşur ve saçını okşardı. Bana hiç böyle davranmazdı.

Öğretmenlerin öğrenci özelliklerini dikkate alarak, farklı davranışlar geliştirmesi öğrenci başarısını etkiler mi? Yanpar ve Şahin (1997), tarafından gerçekleştirilen bir araştırmada öğretmenlerin öğrencilere farklı davranmasının başarıyı etkileyip etkilemediği incelenmiştir. Deney ve kontrol gruplarının kullanıldığı çalışmada 4. sınıf Sosyal Bilgiler Dersinden iki ünite seçilmiştir. Her iki ünite süresince deney ve kontrol gruplarında gözlemler yapılmıştır. Gözlem yapılırken olumlu ve olumsuz etkileşimler gözlenmiştir. Olumlu etkileşimlerde öğretmenin doğru davranışları pekiştirmesi, öğrenciye söz hakkı vermesi ve dinlemesi, öğrenciye başarılı olduğunun söylenmesi, öğrenci sorularının dinlenmesi, olumsuz etkileşimlerde ise öğretmenin öğrenci yanlış yaptığında azarlaması, öğrenci ile ilgilenmeme ve kötü söz söyleme, öğrenciye başarısız olduğunu söyleme gibi davranışlar gözlenmiştir. Sosyal Bilgiler Dersi I. Ünite süresince deney ve kontrol gruplarında yalnızca gözlem yapılmış, II. Üniteye geçmeden önce deney grubu öğretmenine tüm öğrencilerle etkileşimini denkleştirmesi için bir eğitim verilmiştir. Öğretmenin olumsuz davrandığı öğrencilere de olumlu ve her öğrenciye eşit davranması sağlanmıştır. Kontrol grubunda ise II. Ünite de geleneksel öğretim devam etmiştir. Araştırmanın sonunda öğrencilerin başarı düzeyi karşılaştırıldığında deney grubundaki yüksek ve orta yetenekli öğrenciler ile kontrol grubundaki yüksek, orta ve düşük yetenekliler arasında ayrıca deney grubundaki düşük yetenekliler ile kontrol grubundaki yüksek ve orta yetenekliler arasında deney grubu lehine anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Ayrıca deney grubu öğrencilerinin II. Ünitedeki başarıları I. Ünitedeki başarılarından anlamlı derecede yüksek çıkmıştır. Başka bir deyişle öğrenme sürecinde denk öğretmen-öğrenci etkileşimi sağlandığında tüm öğrencilerin öğrenme düzeyi yükselmekte, düşük başarılı öğrenciler de daha başarılı duruma gelmektedir (Yanpar Şahin, 1997).

Araştırmada öğretmen cinsiyetine göre davranışları analiz edildiğinde, kadın öğretmenlerin özellikle yüksek beklenti geliştirdiği öğrencilere bazı davranışlarda (beş davranış) anlamlı derecede olumlu davrandığı görülmektedir. Bununla birlikte kadın öğretmenler düşük beklenti geliştirdiği öğrencilere de erkek öğretmenlere göre daha olumlu davranmaktadır (iki davranışta kadın öğretmenler lehine anlamlı farklılıklar vardır). Erkek öğretmenlerin her iki gruptaki öğrencileri daha fazla uyardıkları ve azarladıkları görülmektedir.

Yapılan araştırmalar kadın öğretmenlerin öğrenci özelliklerinden daha fazla etkilendiklerini göstermektedir (Öztürk, Şahin ve Koç, 2002). Ayrıca kadın öğretmenlerin sınıfta daha sıcak ve olumlu atmosfer yarattığı, daha fazla konuşma olanağı verdiği, daha fazla ödüllendirdiği ve öğrencileri yanıtı bulmaya daha fazla yönlendirdiği, buna karşılık erkek öğretmenlerin daha otoriter davrandıkları araştırmalarda elde edilen bulgular arasındadır (Good, Sikes ve Brophy, 1973; Dunkin, 1987). Görüldüğü gibi, araştırmanın ortaya koyduğu bu sonuçlar literatürdeki bulgular destekler niteliktedir.

Hizmet süresi fazla olan öğretmenler yüksek beklenti geliştirdiği öğrencilere karşı genç öğretmenlerden daha fazla olumlu davranış içindedir. Yüksek beklenti geliştiren

riilen grupta “öğrenciye cevap vermesi için söz hakkı verme, gülümseme ve başıyla onaylama (duygusal yakınlık), fiziksel olarak yakın olma” davranışlarında tecrübeli öğretmenler lehine anlamlı farklılıklar bulunmaktadır. Düşük beklenti geliştirilen grupta ise, “soruya cevap vermesi için zaman tanıma, ipucu verme ve yanlışını kendisinin düzeltmesine izin verme” davranışlarında tecrübeli öğretmenler lehine anlamlı farklılıklar vardır. Bununla birlikte, tecrübeli öğretmenlerin düşük beklenti geliştirdiği öğrencileri daha fazla uyardıkları ve azarladıkları, daha az duygusal yakınlık gösterdikleri görülmektedir.

Öztürk, Şahin ve Koç’un (2002) araştırmasında ortaya çıkan sonuç tecrübeli öğretmenlerin yüksek beklenti geliştirdiği öğrencilerin özelliklerinden daha fazla etkilendiklerini göstermektedir. Bu etkilenmenin bir sonucu olarak, tecrübeli öğretmenlerin davranışları yüksek beklenti geliştirdiği öğrencilere genç öğretmenlere göre daha olumlu yansımaktadır.

Öğretmenlerin yüksek ve düşük beklenti geliştirdiği öğrencilere farklı davranma durumu bazen ve sürekli olabilir. Bir kısım öğretmenler bazı durumlarda bu farklılığı gösterirken, bir kısım öğretmenler her durumda bunu ortaya koymaktadırlar. Elde edilen bulgular bunu açıkça göstermektedir. Bazen ve sürekli farklı davranan öğretmenlerin yüksek ve düşük beklenti geliştirdiği öğrencilere karşı davranışları karşılaştırıldığında, sürekli farklı davranan öğretmenlerin yüksek beklenti geliştirdiği öğrencilere daha olumlu davrandıkları görülmektedir. Asıl önemli fark düşük beklenti geliştirilen grupta ortaya çıkmaktadır. Davranışların önemli bir çoğunluğunda sürekli farklı davranan öğretmenler bazen farklı davranan öğretmenlere göre anlamlı derecede olumsuz davranmaktadır. Kuklinsky’nin (1997) araştırması bu sonucu destekler niteliktedir. Araştırma sonucuna göre, öğretmenin oluşturmuş olduğu davranışlar seti uzun dönemli (sürekli) ve kararlı bir biçimde ortaya çıkmaktadır. Özellikle farklı davranmanın açıkça görüldüğü sınıflarda bu kararlılık göze çarpmakta ve öğrenci algı ve başarısında oldukça etkili olmaktadır.

Bütün olarak incelendiğinde öğretmen davranışlarının, öğretmen beklentilerine göre önemli düzeyde farklılaştığı görülmektedir. Bu farklılaşma öğrenciler tarafından algılanmakta ve öğrenciyi etkilemektedir. Öğretmenin öğrencileri tanıyarak ve bireysel özelliklerini dikkate alarak öğrencilere farklı davranmasının doğal olduğu düşünülebilir. Öğretmenlerin yüksek beklenti geliştirdiği öğrencilerin kendilerine daha fazla güvendikleri ve derslerinde daha başarılı oldukları görülmektedir. Ancak öğretmenin düşük beklenti geliştirdiği öğrencilere anlamlı düzeyde olumsuz davranması öğrencinin öz yeterlik algısını olumsuz etkilemektedir. Öğretmenin bu öğrencilere daha az duygusal ve fiziksel yakınlık göstermesi öğrencilerde değersizlik duygularını artırabilir. Düşük beklenti geliştirilen öğrencilere daha az soru sorulması, soruyu yanıtlamak için daha az zaman tanınması ve çabası için daha az ödüllendirilmesi öğrencinin derse ve öğrenmeye olan ilgisini azaltmaktadır. Ayrıca bu öğrenciler daha basit öğrenme görevleri ile karşılaştığı için, zor görevlerde başarısız olmakta ve risk almaktan çekinmektedir. Bu nedenlerle öğretmenlerin öğrencilerin özelliklerini dikkate alması ancak tüm öğrencilere yüksek beklenti geliştirmesi ve

bazı öğrenciler lehine farklı davranmaması gerekmektedir. İlkokul yaşantısında öğretmen davranışlarının öğrenciler üzerinde ne derece etkili olduğunu düşük beklenti geliştirilen grupta yer alan bir öğrencinin aşağıdaki ifadeleri çok güzel özetlemektedir.

İlkokulda öğrenciler öğretmenlerden çok etkilendiği için, onun verdiği ödül çocuklar için çok değerli ve sevindirici bir olaydır. Fakat ilkökulda öğretmeni tarafından itilen bir çocuğun güvensizliği hayatı boyunca sürebiliyor.

KAYNAKLAR

- Babad, E. Barnieri, F. ve Rosenthal, R. (1989). When less information is more informative: Diagnosing teacher expectations from brief samples of behaviour. *British Journal of Educational Psychology*, 59, 281-295.
- Chaikin, A. L. Siegler, E. ve Darlega, V. J. (1974). Nonverbal mediators of teacher expectancy effects. *Journal of Personality and Social Psychology*, 30, 144-149.
- Cooper, H. M. ve Baron, R. M. (1977). Academic expectations and attributed responsibility as predictors of professional teachers' reinforcement behaviour. *Journal of Educational Psychology*, 69 (4), 408-418.
- Cooper, H. M. ve Tom, D. Y. H. (1984). *Teacher expectation research: A review with implications for classroom instruction* The Elementary School Journal, 85 (1), 77-87.
- Dunkin, N. J. (1987). Teachers' Sex. *The International Encyclopedia of Teaching and Teacher Education*. Edited by N.J. Dunkin, Pergamon Press, New York, 606-608.
- Erden, M. ve Akman, Y. (1997). *Eğitim Psikolojisi: Gelişim-Öğrenme-Öğretme*. Alkım Yayınları.
- Good, T. L. ve Brophy, J. E. (1970). Teachers' communication of differential expectations for childrens' classroom performance: some behavioral data. *Journal of Educational Psychology*, 61 (5), 365-374.
- Good, T. L., Sikes, J. N. ve Brophy, J. E. (1973). Effects of teacher sex and student sex on the classroom interaction. *Journal of Educational Psychology*, 65 (1), 74-87.
- Good, T. L. (1981). Teacher expectations and student perceptions: A decade of research. *Educational Leadership*, 38, 415-423.
- Gottfredson, D. C. Birdseye, A. T. Gottfredson, G. D. ve Marciniak, E. M. (1995). Increasing teacher expectations for student achievement. *The Journal of Educational Research*, 88 (3), 155-163.
- Harris, M. J. ve Rosenthal, R. (1990). Four factors in the mediation of teacher expectancy effects. *The Social Psychology of Education: Current research and theory*. Eddited by Robert S. Feldman, Cambridge University Press. New York. 91-114.
- Hess, S. ve Alfred, G. (1999). Expectation opportunity, capacity and will: the four essential components of chicao school reforms. *Educational Policy*, 13 (4), 494-517.
- Jackson, J. A. (1998). Teacher expectations, the self-fulfilling prophecy, and their influence on students achievement. *Abstract Dissertation International*, AAT 139 1201, Pacific Lutheran University.

- Koç, G., Öztürk, B ve Şahin F. T. (2002). Okulöncesi öğretmenlerinin öğrencilerine karşı davranışlarını etkileyen beklenti girdileri. *XI. Eğitim Bilimleri Kongresi*, 23-26 Ekim, Yakın Doğu Üniversitesi, Lefkoşa, KKTC.
- Kublinsky, M. R. (1997). A longitudinal look at teacher expectations and differential teacher treatment. *Abstract Dissertations International*, AAT 982 7000, Univesity of California Berkeley.
- Levin, J. ve Nolan, J. F. (2000). *Principles of classroom management: A professional decision-making model*. 3th Edition, Allyn and Bacon, Boston.
- Muller, C. (1999). Investing in teaching and learning dynamics of the teacher-student relationship from each actor's perspective. *Urban Education*, 34, 292-337.
- Özkal, N. Kılıç A. ve Yıldız, V. (2002). Öğrenci adlarının öğretmen beklentileri ve öğrencilerin akademik başarıları üzerindeki etkileri. *Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 7.
- Öztürk, B. Şahin, F. ve Koç, G. (2002). İlköğretim okullarında öğretmen beklentisini etkileyen öğrenci özellikleri. *Eğitim Yönetimi*, 8 (31) 390-413.
- Öztürk, B. Koç, G. ve Şahin, F. T. (2002a). İlköğretim I. kademe sınıf öğretmenlerinin öğrencileri arasında ayırım yapma durumu ve bu ayırımın bazı değişkenler açısından incelenmesi. *XI. Eğitim Bilimleri Kongresi*, 23-26 Ekim, Yakın Doğu Üniversitesi, Lefkoşa, KKTC.
- Öztürk, B. Koç, G. ve Şahin, F. T. (2002b). Öğretmen beklentileri üzerine bir araştırma. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi* (Baskıda).
- Rosenthal, R. ve Jacobson, L. (1968). *Pygmalion in the classroom: Teacher expectations and pupils' intellectual development*. Molt, Rinehart and Winston, New York.
- Sheftall, M. S. (2000). Teacher expectations, teacher efficacy and student achievement. *Abstract Dissertation International*. AAT 899 6439, University of Georgia.
- Şahin, F. T., Öztürk, B. ve Koç, G. (2002). Okulöncesi öğretmenlerinin çocuklara gösterdikleri davranış farklılıkları ve bu farklılıklardan çocukların etkilenme durumu. *Erken Çocukluk Gelişimi ve Eğitimi Sempozyumu Bildiriler*. Kök Yayıncılık, Ankara, 106-121.
- Vannoy, W.S. (1997). *Çocuklarımıza verebileceğimiz en büyük on armağan*. (Çev: İnci User). Boyner Holding Yayınları.
- Weinstein, R.S. Marshal, H. H. Brattesani, K.A. ve Middlestadt, S. E. (1982). Student perceptions of differential teacher treatment in open and traditional classrooms. *Journal of Educational Psychology*, 75, 678-692.
- Witty, J.P. ve DeBaryshe, D.B. (1994). Student and teacher perceptions of teachers' communication of performance expectations in the classroom. *Journal of Classroom Interaction*, 29 (1), 1-8.
- Yanpar Şahin, Tuğba. (1997). İlköğretim sosyal bilgiler dersinde öğretmen-öğrenci etkileşim sıklığının öğrenme düzeyine etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13, 157-164.